

دانشکده: علوم اجتماعی و اقتصاد

مرکز رضوانشهر صدوق استان یزد

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

جغرافیا و برنامه ریزی شهری

گروه: جغرافیا

عنوان پایان نامه:

ارائه الگویی جهت برنامه ریزی و مکان یابی اسکان موقت پس

از زلزله مطالعه موردی: منطقه شش شهر شیراز

محمدامین عطار

استاد راهنما:

دکتر سعید گیوه چی

استاد مشاور:

دکتر محمود قدیری

آبان ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللهم صل على محمد وآل محمد وعجل فرجهم

تقدیم به پدر و مادر گرانقدرم:

به عصاره های خوبی و جاویدان زندگیم و کسانیکه برگ سرنوشت کتاب زندگیم را با مهر و صفا آغاز کردند. به پدرم که دستهای پرتلاش خویش را سپر مشکلات زندگیم و مادرم که نقش مهر و محبت را بانگاهش و تبسم صادقانه اش در کویر وجودم به ارمغان آورد.

تقدیم به خواهر و برادر عزیزم:

که در کانون زندگی طلیعه شادیهار ابا و جودشان در فروغ اندیشه های آنها تجربه کردم و از عصمت مهربانی ها و صمیمیت آنها درس زندگی را تجربه نمودم.

تقدیم به آموزگاران و اساتید دلسوزم؛

تقدیم به دوستان و همکلاسی های گرامی

و

همه ی آنها که مدیونشان هستم.

تقدیر و تشکر:

منت خدای عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکراندرش مزیدنعمت.

حمد و سپاس بی کران نثار سرچشمه والهام بخش علم و معرفت و منبع حقیقی آرامش، خداوند سبحان و پیامبر و خاندان گرامی اش باد که همواره در شرایط ناهموار انجام پایان نامه نام و یادشان گره از کارم گشود.

بدون شک انجام این پایان نامه مرهون زحمات و الطاف بزرگوارانی بوده که در این کوره راه پرمشقت، حقیر را صمیمانه یاری رسانده اند. خانواده عزیز تر از جانم که هیچگاه در این مدت مرا از محبت و صفای درویشان محروم نساختند. استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر سعید گیوه چی که در این مدت چراغ راه و راهنمای این پایان نامه و زندگیم بودند و چه صبورانه شاگرد کوچکش رایا ور بوده، کاستی ها و نقص هایم را دلسوزانه بر طرف نموده است. استاد گرانقدر و بزرگوارم جناب آقای دکتر محمود قدیری، استاد مشاور که همواره حقیر را برای رسالت بزرگی که در پیش رو دارم مشعل هدایت بودند.

باتقدیر از عنایت بزرگوارانه استاد گرانمایه جناب دکتر حسن حکمت نیا که این پایان نامه به داوری عالمانه ایشان مزین گردید. از جناب آقایان مهندس بهادری، مهندس جهان بین میرزایی، مهندس رفیعی و خانم مهندس صباح از حوزه معاونین عمرانی و شهرسازی شهرداری شیراز که در راه تدوین این پایان نامه، نهایت همکاری را داشته اند، صمیمانه تقدیر و تشکر می نمایم.

و از طرفی از مساعدت و همکاریهای بی دریغ مسئولین و پرسنل مهندسی مشاور فرهاد و شهر و خانه، به خاطر ارائه برخی از اطلاعات مورد نیاز پژوهش حاضر صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم.

از ریاست و کارکنان سخت کوش و دلسوز دانشگاه پیام نور رضوان شهر صدوق یزد و کلیه ی همکلاسی ها و هم دانشگاهی های مهربانم که یکی از بهترین مقاطع زندگیم را در جوارشان گذراندم، نهایت تشکر و قدردانی را دارم. در پایان از کلیه ی اساتید گرانقدری که در طول دوران تحصیل افتخار خوشه چینی از خرمن دانش ایشان را داشته ام تقدیر و تشکر نموده و موفقیتشان را در راه اعتلای علم و دانش از درگاه ایزد متعال خواهانم.

محمد امین عطار

تابستان ۱۳۹۰

چکیده:

همه ساله در نقاط مختلف کره زمین، افراد زیادی بر اثر وقوع سوانح طبیعی نظیر زلزله و سیل جان و کاشانه ی خود را از دست می دهند. افراد بی خانمان به داشتن محلی برای زندگی موقت تا زمانی که سکونتگاههای دیگری به دست بیاورند نیازمند هستند. تأمین مکان های مناسب برای استقرار مراکز امداد رسانی پس از وقوع زلزله واسکان آوارگان یکی از موارد مهم در برنامه ریزی و مدیریت بحران است . در این پژوهش منطقه شش شهرداری شیراز با توجه به استعداد لرزه خیزی بالا به عنوان الگوی تهیه پایگاه داده ی مکانی به منظور مکان یابی محل های استقرار موقت جمعیت های آسیب دیده ناشی از زلزله احتمالی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته است.

بر این اساس برای ارزیابی مسئله و آزمون فرضیه های تحقیق، در چارچوب روش تحقیق توصیفی-تحلیلی، ابتدا مدل مفهومی طراحی و کلیه لایه های داده های مورد نیاز برای ایجاد پایگاه داده های مکانی اعم از لایه های تاسیسات و تجهیزات شهری، شریانهای حیاتی و همچنین ویژگی ها و خصوصیات طبیعی منطقه جمع آوری گردیدند سپس با استفاده از امکانات سامانه اطلاعات جغرافیایی و مدل های تصمیم گیری چند معیاره تلفیق و تجزیه و تحلیل اطلاعات طی دو مرحله اصلی صورت گرفت. بدین منظور در مرحله اول با استفاده از مدل AHP و اکستنشن Spatial Analyst نرم افزار Arc Gis مکانهای مستعد جهت اسکان موقت شناسایی و در مرحله دوم این مکان های گزینش شده توسط مدل Topsis رتبه بندی گردیده اند. نتایج نشان داد معیارهای دسترسی و خصوصیات مکانی موجود در بین سایر معیارها و استانداردهای مکان یابی مناطق مناسب جهت اسکان موقت آسیب دیدگان از اهمیت بیشتری برخوردار است لذا فرضیه اول که عامل دسترسی را مهمترین عامل مکان یابی مراکز اسکان موقت می داند، رد می گردد. علاوه بر این بهترین مکان ها جهت اجرای عملیات اسکان موقت فضاهای باز خصوصاً پارک ها و زمین های بایر این منطقه شهری می باشد. بنابراین فرضیه دوم مورد تایید قرار می گیرد.

واژگان کلیدی: اسکان موقت- مکان یابی - مدیریت بحران- برنامه ریزی

فهرست مطالب:

فصل اول: کلیات تحقیق ۱

مقدمه ۲

۱-۱- تعریف مساله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق ۳

۲-۱- سابقه و ضرورت انجام تحقیق ۶

۳-۱- اهداف تحقیق ۷

۴-۱- فرضیه های تحقیق ۸

۵-۱- کاربردهای متصور از تحقیق ۸

۶-۱- روش انجام تحقیق ۹

۱-۶-۱- روش و ابزار گرد آوری اطلاعات ۹

۲-۶-۱- جامعه آماری و متغیرهای مورد مطالعه ۹

۳-۶-۱- روش تجزیه و تحلیل داده ها ۱۰

۴-۶-۱- قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی، موضوعی) ۱۱

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق ۱۲

مقدمه ۱۳

۱-۲- مبانی نظری ۱۴

۱-۱-۲- برنامه ریزی ۱۴

۱-۱-۱-۲- تعریف و اهمیت برنامه ریزی ۱۴

۲-۱-۱-۲- فرایند برنامه ریزی ۱۶

۲-۱-۲- تعریف و اهمیت مکانیابی ۱۷

۳-۱-۲- تعریف مخاطرات طبیعی شهری ۱۹

۱-۳-۱-۲- تعریف زلزله ۲۰

۴-۱-۲- بررسی تاثیر سانحه زلزله در شهرها ۲۱

۲۲ ۲-۱-۵- تعریف مدیریت بحران
۲۳ ۲-۱-۵-۱- آمادگی در مقابل سانحه
۲۴ ۲-۱-۵-۲- امداد رسانی
۲۵ ۲-۱-۵-۳- بهبودی و بازسازی
۲۸ ۲-۱-۶- تأمین فضای زیست موقت پس از زلزله
۳۱ ۲-۱-۷- بررسی معیارهای مکان‌گزینی اسکان موقت
۳۲ ۲-۲- سوابق پژوهش
۳۲ ۲-۲-۱- پیشینه تحقیق
۳۵ ۲-۲-۲- تجارب تحقیق
۳۵ ۲-۲-۱- تجارب جهانی
۳۵ ۲-۲-۱-۱- ایتالیا
۳۷ ۲-۲-۱-۲- ژاپن - توکیو
۴۱ ۲-۲-۱-۳- ژاپن - کوبه - آماگاساکی
۴۲ ۲-۲-۱-۴- الجزایر
۴۴ ۲-۲-۱-۵- مکزیک
۴۵ ۲-۲-۲- تجربه ایران
۴۵ ۲-۲-۱- زلزله فردوس (خراسان)
۴۶ ۲-۲-۲- زلزله گلباف (کرمان)
۴۷ ۲-۲-۳- زلزله رودبار - منجیل (گیلان)
۵۲ ۲-۲-۴- زلزله بم (کرمان)
۵۴ ۲-۳- جمع بندی و نتیجه گیری
۵۷ فصل سوم: معرفی محدوده مورد مطالعه و روش تحقیق
۵۸ مقدمه

۵۹.....	۱-۳- معرفی محدوده مورد مطالعه
۵۹.....	۱-۱-۳- معرفی کلی شهر شیراز
۵۹.....	۱-۱-۱-۳- خصوصیات جغرافیایی
۶۰.....	۲-۱-۱-۳- خصوصیات جمعیتی
۶۱.....	۳-۱-۱-۳- لرزه خیزی دشت شیراز
۶۵.....	۴-۱-۱-۳- گسل های منطقه
۶۵.....	۲-۱-۳- معرفی کلی منطقه شش شهرداری شیراز
۶۶.....	۱-۲-۱-۳- بررسی و تحلیل اجمالی تحولات کالبدی منطقه شش شهرداری شیراز
۶۷.....	۱-۲-۱-۳- دوره پهلوی دوم (۱۳۲۰-۱۳۵۷)
۶۷.....	۲-۲-۱-۳- دوران بعد از انقلاب اسلامی (تاکنون - ۱۳۵۷)
۶۸.....	۲-۲-۱-۳- خصوصیات جمعیتی
۷۰.....	۲-۳- روش تحقیق
۷۰.....	۱-۲-۳- تعریف تحقیق
۷۰.....	۲-۲-۳- مراحل تحقیق
۷۱.....	۱-۲-۲-۳- گزینش مکان‌های مناسب جهت اسکان موقت پس از زلزله در محدوده مطالعه
۷۲.....	۱-۱-۲-۲-۳- شناخت
۷۳.....	۲-۱-۲-۲-۳- تعیین داده‌ها و پارامترهای مؤثر
۷۳.....	۳-۱-۲-۲-۳- بررسی ویژگی محدوده مطالعاتی
۷۳.....	۴-۱-۲-۲-۳- جمع‌آوری و آماده‌سازی داده‌ها
۷۴.....	۵-۱-۲-۲-۳- تهیه نقشه
۷۴.....	۶-۱-۲-۲-۳- وزن‌دهی معیارها و نقشه‌ها
۷۵.....	۱-۶-۱-۲-۲-۳- مدل AHP و تکنیک مقایسه زوجی
۷۹.....	۷-۱-۲-۲-۳- تلفیق نقشه‌ها و تولید نقشه نهایی

۸۰	۳-۲-۲-۲-رتبه‌بندی مکان‌های گزینش شده در مرحله اول جهت اسکان موقت سانحه دیدگان زلزله
۸۱	۳-۲-۲-۲-۱-مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM)
۸۲	۳-۲-۲-۲-ارزیابی و بررسی مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه
۸۳	۳-۲-۲-۲-روش تاپسیس (TOPSIS)
۸۵	۳-۲-۲-۴-تکنیک آنتروپی شانون
۸۸	فصل چهارم: یافته‌های تحقیق
۸۹	مقدمه
۹۰	۴-۱-تعیین داده‌ها و معیارهای موثر در مکان‌یابی اسکان موقت سانحه دیدگان زلزله در محدوده مورد مطالعه
۹۲	۴-۱-۱-خصوصیات طبیعی
۹۶	۴-۱-۲-خصوصیات عملکردی
۹۶	۴-۱-۲-۱-خصوصیات مکانی موجود
۹۶	۴-۱-۲-۱-۱-مساحت زمین
۹۶	۴-۱-۲-۱-۲-کاربری زمین
۱۰۰	۴-۱-۲-۲-دسترسی
۱۰۰	۴-۱-۲-۲-۱-دسترسی به راه
۱۰۰	۴-۱-۲-۲-۲-دسترسی به کاربریهای امدادی-امنیتی
۱۰۰	۴-۱-۲-۲-۱-۱-نزدیکی به مراکز درمانی
۱۰۰	۴-۱-۲-۲-۱-۲-نزدیکی به ایستگاه آتش‌نشانی
۱۰۱	۴-۱-۲-۲-۳-نزدیکی به مراکز انتظامی
۱۰۸	۴-۱-۲-۳-فاصله از تاسیسات و تجهیزات شهری خطرزا
۱۰۸	۴-۱-۳-۱-فاصله از خطوط و ایستگاه گاز
۱۰۹	۴-۱-۳-۲-فاصله از خطوط و ایستگاه انتقال برق
۱۰۹	۴-۱-۳-۳-فاصله از پمپ بنزین و گاز

۱۰۹ ۴-۱-۲-۳-۴- فاصله از ایستگاه جمع آوری زباله
۱۱۰ ۴-۱-۳- خصوصیات جمعیتی
۱۱۰ ۴-۱-۳-۱- تراکم جمعیت
۱۱۸ ۴-۲- وزن دهی معیارها و نقشه ها
۱۲۱ ۴-۳- تلفیق نقشه ها و تولیدنقشه نهایی
۱۲۵ ۴-۴- رتبه بندی و اولویت دهی مکان های گزینش شده جهت اسکان موقت
۱۴۰ فصل پنجم: آزمون فرضیات، نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات
۱۴۱ مقدمه
۱۴۲ ۵-۱- آزمون فرضیات
۱۴۲ ۵-۱-۱- فرضیه اول
۱۴۴ ۵-۱-۲- فرضیه دوم
۱۴۵ ۵-۲- نتیجه گیری
۱۵۰ ۵-۳- پیشنهادات
۱۵۳ فهرست منابع و مآخذ
۱۵۸ ضمائم

فهرست جداول:

٦٠.....	جدول شماره (١-٣)
٦٢.....	جدول شماره (٢-٣)
٦٨.....	جدول شماره (٣-٣)
٦٩.....	جدول شماره (٤-٣)
٦٩.....	جدول شماره (٥-٣)
٧٦.....	جدول شماره (٦-٣)
٧٨.....	جدول شماره (٧-٣)
٨١.....	جدول شماره (٨-٣)
١٠٩.....	جدول شماره (١-٤)
١٢٠.....	جدول شماره (٢-٤)
١٢٣.....	جدول شماره (٣-٤)
١٢٤.....	جدول شماره (٤-٤)
١٢٥.....	جدول شماره (٥-٤)
١٢٦.....	جدول شماره (٦-٤)
١٢٨.....	جدول شماره (٧-٤)
١٢٩.....	جدول شماره (٨-٤)
١٣٠.....	جدول شماره (٩-٤)
١٣٠.....	جدول شماره (١٠-٤)
١٣١.....	جدول شماره (١١-٤)

١٣٢.....	جدول شماره (١٢-٤)
١٣٣.....	جدول شماره (١٣-٤)
١٣٤.....	جدول شماره (١٤-٤)
١٣٥.....	جدول شماره (١٥-٤)
١٣٦.....	جدول شماره (١٦-٤)
١٣٧.....	جدول شماره (١٧-٤)
١٣٨.....	جدول شماره (١٨-٤)
١٣٩.....	جدول شماره (١٩-٤)
١٤٣.....	جدول شماره (١-٥)
١٤٤.....	جدول شماره (٢-٥)
١٤٧.....	جدول شماره (٣-٥)

فهرست اشکال :

- شکل شماره (۱-۲): نمودار معیارهای مکان یابی اسکان موقت سانحه دیدگان زلزله ۵۶
- شکل شماره (۱-۳): نمودار سلسله مراتب در تکنیک مقایسات زوجی ۷۶
- شکل شماره (۱-۴): نمودار معیارهای مکان یابی اسکان موقت سانحه دیدگان زلزله در محدوده مورد مطالعه ۹۱
- شکل شماره (۲-۴): محدوده منطقه شش شهرداری شیراز ۹۳
- شکل شماره (۳-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از گسل ۹۴
- شکل شماره (۴-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از رودخانه ۹۵
- شکل شماره (۵-۴): نقشه دانه بندی قطعات در محدوده مورد مطالعه ۹۸
- شکل شماره (۶-۴): نقشه کاربری اراضی موجود در محدوده مورد مطالعه ۹۹
- شکل شماره (۷-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از معابر شریانی درجه یک ۱۰۲
- شکل شماره (۸-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از معابر شریانی درجه دو ۱۰۳
- شکل شماره (۹-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از معابر جمع و پخش کننده ۱۰۴
- شکل شماره (۱۰-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از مراکز درمانی ۱۰۵
- شکل شماره (۱۱-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از مراکز آتشنشانی ۱۰۶
- شکل شماره (۱۲-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از مراکز انتظامی ۱۰۷
- شکل شماره (۱۳-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از خطوط گاز فشارقوی ۱۱۱
- شکل شماره (۱۴-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از ایستگاه تقلیل فشار گاز ۱۱۲
- شکل شماره (۱۵-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از خطوط برق فشارقوی ۱۱۳
- شکل شماره (۱۶-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از ایستگاه برق فشارقوی ۱۱۴
- شکل شماره (۱۷-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از ایستگاه پمپ بنزین و گاز ۱۱۵
- شکل شماره (۱۸-۴): نقشه پهنه بندی اراضی براساس فاصله از ایستگاه جمع آوری زباله ۱۱۶
- شکل شماره (۱۹-۴): نقشه تراکم جمعیت محلات منطقه شش شهرداری شیراز ۱۱۷
- شکل شماره (۲۰-۴): مراحل استخراج وزن معیارها در نرم افزار Expertchoice ۱۱۸

شکل شماره (۴-۲۱): مراحل استخراج وزن معیارها در نرم افزار **Expertchoice** ۱۱۹

شکل شماره (۴-۲۲): مراحل استخراج وزن معیارها در نرم افزار **Expertchoice** ۱۱۹

شکل شماره (۴-۲۳): نقشه پهنه بندی اراضی براساس اولویت اسکان موقت براساس روش **AHP** ۱۲۲

شکل شماره (۵-۱): نقشه رتبه بندی اماکن براساس اولویت اسکان موقت براساس روش **TOPSIS** ۱۴۹

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه:

زلزله یکی از سوانحی است که به سبب شرایط خاص جغرافیایی، کشورما را دائماً مورد تهدید قرار می دهد. برپایه آمارهای رسمی در ۲۵ سال گذشته، ۶ درصد تلفات انسانی کشور ناشی از زلزله بوده است و به طور میانگین هر سال یک زلزله ۶ ریشتری و هر ده سال یک زلزله به بزرگی ۷ درجه در مقیاس ریشتر در کشور رخ می دهد (اشراقی، ۱۳۸۵: ۲). شهرها به دلیل انباشت سرمایه و تراکم بالای جمعیتی و نیز به دلیل گستردگی شان به نسبت سایر سکونتگاه ها صدمات بیشتری به هنگام بروز بلایای طبیعی از جمله زلزله متحمل می شوند. در این میان بی توجهی به قدرت خطرناکی یک منطقه که منجر به ساخت وسازه های غیراصولی، رعایت نکردن فاصله کاربری های حساس و مناطق مسکونی از حریم گسلها و رودخانه ها و... می گردد، موجبات تشدید فجایع رافراهم می آورند. شهر شیراز به دلیل تمرکز جمعیتی و سرمایه های اقتصادی و اهمیت این شهر در ابعاد گوناگون از یک سو و به سبب قرار گیری در یک پهنه لرزه خیز از سوی دیگر، ضرورت و اهمیت مطالعه و برنامه ریزی دقیقی را برای کاهش آسیب های انسانی و اجتماعی ناشی از آن طلب می کند. یکی از مسائلی که همواره مورد توجه سازمان های مسئول در مدیریت بحران قرار دارد، انتخاب مکانی جهت استقرار اضطراری یا موقت جمعیت های آسیب دیده از سوانح می باشد. در ایران معمولاً مکان گزینی برای اسکان موقت شهروندان به صورت تجربی پس از بروز سانحه بدون در نظر گرفتن استانداردهای لازم توسط سازمان های امداد رسانی انجام می گیرد.

بدیهی است عدم رعایت مکان گزینی صحیح ممکن است فاجعه دیگری حتی به مراتب وخیم تر از سانحه اولیه به دنبال داشته باشد. از این رو تحقیق حاضر با در نظر گرفتن مراحل مدیریت بحران یک شهر زلزله زده - امداد و نجات، اسکان موقت، آواربرداری و باز سازی - سعی در پرداختن به مسئله مکان یابی فضاهای مناسب جهت احداث اردوگاه های اسکان موقت دارد.

در این پایان نامه مطالب در پنج فصل به شرح زیر ارائه گردیده است:

فصل اول: کلیات تحقیق

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

فصل سوم: محدوده مورد مطالعه و روش تحقیق

فصل چهارم: یافته های تحقیق

فصل پنجم: آزمون فرضیات، نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات

۱-۱- تعریف مساله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق

علی رغم پیشرفت های شگرف در تکنولوژی و دستیابی به ناممکن های قرون گذشته، هنوز انسان در برابر حوادث غیر مترقبه طبیعی چون زلزله، سیل و ... درمانده است و گاه و بیگاه در معرض تلفات و خسارت های مالی بسیاری قرار می گیرد.

در بین تمامی حوادث طبیعی، زلزله از مخرب ترین آنها به شمار می رود به طوری که کم و بیش بیشتر کشورهای دنیا با آن مواجه هستند. از سال ۱۹۰۰ میلادی به بعد به طور متوسط ۲۰ زلزله در هر سال با بزرگی بیش از ۷ ریشتر ثبت شده است.

کشور ایران نیز از جمله کشورهای زلزله خیز جهان به شمار می رود. نقشه پهنه بندی خطر نسبی زمین لرزه در ایران حاکی از آن است که بیشتر نقاط شهری و غیر شهری این کشور در نواحی با خطر نسبی زیاد قرار گرفته است. در طی ۸۰ سال گذشته کشورمان به طور متوسط در هر سال یک زلزله با بزرگی بیش از ۶ ریشتر به خود دیده است (مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، ۱۳۷۸).

اگر چه جلوگیری از بروز زلزله لاقول در حال حاضر برای انسان میسر نیست، اما آمادگی برای مواجه شدن با فاجعه یا بحران سانحه امری امکان پذیر است. آمادگی در برابر زلزله جنبه های گوناگون دارد (فلاحی، ۱۳۸۳: ۲). تحقیقات در زمینه مدیریت پس از سانحه نشان داده اند که در بسیاری موارد، به ویژه در مناطق شهری شده و توسعه یافته، بهسازی و بازسازی، پس از سانحه، به کندی یا پیچیدگی گرایش می یابد. این امر به واسطه عوامل متعددی چون: پیچیدگی و عناصر ساختمانی به جامانده از واحدهای مسکونی ویران شده، سطح توسعه منطقه، تشکیلات دیوان سالاری حاکم بر روند ساختمان سازی، تعداد بسیار زیاد بی خانمان ها، سطح استاندارد زیست اولیه و ... رخ داده است. بدین سان تهیه مسکن پس از مرحله ی سرپناه اضطراری مشکل اصلی می گردد (اهری، ۱۳۶۹: ۲). اسکان موقت به عنوان یکی از مراحل اساسی مدیریت سانحه پس از رخداد به شمار می آید، موفقیت در اسکان موقت می تواند منجر به موفقیت در کلیه مراحل مدیریت بحران گردد.

درواقع پس از بحران تاساخت مسکن دائم، دونوع دیگر مسکن تحت عنوان های اضطراری وموقت مطرح می باشند. تفاوت بین مسکن موقت و سرپناه اضطراری این است که واحدی راکه به عنوان مسکن موقت ارائه می شوند براین فرض استوارمی باشد که برای چند ماه یاچند سال دوام بیاورد (زرگر، ۱۳۶۹: ۱۱). درسرپناه اضطراری معمولا اقدامات اولیه توسط آسیب دیدگان ازبقیای مسکن تخریب شده ویا امکانات محلی ایجاد می شود ولی اقدام موثر پس ازحضورنیروهای امدادی وبه صورت سازمان یافته صورت می گیرد. آنچه که درتامین سرپناه اضطراری مورداستفاده قرارمی گیرد عبارت است از: چادر، پلاستیک، تخته، چوب، خودرو، ساختمانهای نیمه ساز، مدرسه، ساختمانهای عمومی نظیرمساجدوتکایا، ورزشگاه ونظایر آن (دفتری، ۱۳۸۰: ۴).

پس ازتامین سرپناه اضطراری، برنامه بازسازی مناطق آسیب دیده آغاز می گردد وبه دلیل این که ازمرحله تامین سرپناه اضطراری تاایجاد سرپناه دائمی معمولا زمان زیادی لازم است وادامه زندگی درسرپناه اضطراری- به ویژه درمناطق باشرايط آب وهوایی نامناسب- مشکلات دربردارد ازاین رو مدیریت سوانح مبادرت به تامین مسکن موقت می نماید (همان: ۲۰). فلسفه نهفته درسیاست مسکن موقت آن است که واحدهای ارزان قیمت بتوانند باقیمت کم ویا رایگان به مصیبت زدگان عرضه شده وآنهابتوانند درآن برای مدت لازم به زندگی ادامه دهند تامکانات ضروری برای بازسازی خانه دائمی ومعمولی خود رابه دست آورند (زرگر، ۱۳۶۹: ۱۱).

معیارهای متعددی جهت مکان گزینی اسکان موقت ارائه گردیده است که عبارتنداز: شیب زمین ، جنس خاک، ارتفاع ازسطح دریا، دوری ازگسلهای بزرگ، ارتباط ونحوه ی همجواری باکاربری های مختلف شهری (مسکونی، دسترسی به راه ، فضاهای باز، بیمارستان ومراکز امدادرسانی، آتش نشانی، دسترسی به آب ، مراکز خدمات شهری وتاسیسات شهری، وفاصله ازتاسیسات وتجهیزات شهری خطرزا و...)، تراکم ساختمانی، کیفیت ابنیه یادوام ساختمانها، تراکم جمعیتی وترکیب سنی- جنسی جمعیت.

درحقیقت فرایند برنامه ریزی بامعیارهای مختلف روبه رو است. ماهیت برنامه ریزی به علت چندوجهی بودن مساله ایجاب می نماید که پس ازانجام بررسی های لازم وشناسایی اهداف کلان و تدقیق آنها راه حلهای متفاوتی با توجه به وجوه متعدد مطرح گردد (نظری، ۱۳۸۳: ۲۵۴).

شهر شیراز با وسعت ۱۷۹ کیلومترمربع یکی از کلانشهرهای مهم ایران می باشد. جمعیت این شهر در سال ۱۳۸۵، ۱۲۲۷۳۳۱ بوده است. این شهر در طول تاریخ زلزله های مخرب و ویرانگری را به خود دیده است به عنوان نمونه می توان به زلزله های با تعداد کشته فراوان در سال های ۱۸۲۰، ۱۸۲۲ و ۱۸۵۲ میلادی اشاره کرد (زلزله سال ۱۸۲۲ م به مدت ۱۸ ماه دارای پس لرزه بوده و زلزله سال ۱۸۵۲ م به تنهایی ۱۲۰۰۰ نفر کشته داشته است) آخرین زمین لرزه ثبت شده در شیراز به ۱۰ آذرماه ۱۳۸۹ بر می گردد که مرکز این زمین لرزه شهر نورآباد ممسنی در ۱۵۰ کیلومتری شمال غربی شیراز بوده است (مهندسین مشاورشهر و خانه، ۱۳۸۶: ۲۹).

بامقدمات مطرح شده، پژوهش پیش رو بر آن است تا نیاز مسکن بازماندگان از زلزله ای احتمالی درشهر شیرازرا پیش بینی و با تلفیق برنامه ریزی صحیح و اصولی و مدیریت بحران، تسهیلات لازم جهت شناخت مکان های مناسب اسکان موقت ایشان و نحوه آن به عمل آورد؛ به طوری که در صورت وقوع حادثه امکان برقراری سریع اردو گاه ها برای زلزله زدگان میسر گردد. تمرکز اصلی در این تحقیق بر تهیه و تدوین الگویی جهت برنامه ریزی و مکان گزینی اردو گاههای اسکان موقت آسیب دیدگان زلزله می باشد. لذا جهت پاسخگویی دقیق تر به سؤالات تحقیق، محدوده منطقه ۶ شهرداری شیراز به عنوان مورد پژوهی، مورد تحقیق و پژوهش قرار خواهد گرفت.

پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به سؤالات زیر می باشد:

- آیا عامل دسترسی به عنوان موثرترین عامل در مکان گزینی اسکان موقت در منطقه ۶ شهر شیراز به شمار می آید؟
- در منطقه ۶ شهر شیراز محل های اسکان موقت بهینه پس از سانحه کدام موقعیت ها می باشند؟

۱-۲- سابقه و ضرورت انجام تحقیق

انجام این پژوهش به دلایل زیر ضروری به نظر می رسد:

- ۱- سانحه خیزی شهرشیراز ورخداد زلزله های مکرر دراین شهر درچند سده اخیر
- ۲- فقدان یک الگوی کارآمد جهت مکان گزینی اسکان موقت پس از سانحه درشیراز
- ۳- فقدان یک الگوی کارآمد جهت برنامه ریزی اسکان موقت پس از سانحه درشیراز
- ۴- ناشناخته ماندن مکانهای اسکان موقت پس از سانحه درشیراز

همچنین سوابق مرتبط با تحقیق به شرح زیر است:

کوشش های بشر برای مقابله با زلزله به تحقیقات " مدیریت بحران ناشی از زلزله " که خود شامل مراحل متعددی است منجر گردیده است و در حقیقت پس از وقوع زلزله برای محدود ساختن دامنه بحران ناشی از آن از یک طرف و عادی سازی اوضاع از طرف دیگر نیاز به رفتاری سازمان یافته است که فقط در صورت آمادگی قبلی کارایی و اثر بخشی لازم را خواهد داشت. از مراحل مدیریت بحران " اسکان موقت " می باشد (مرکز مطالعات مقابله با سوانح طبیعی ایران، ۱۳۷۲: ۴). تجربه حاکی از آن است که اگر ضوابط از قبل معین نشوند، در زمان آغاز برنامه ایجاد سکونتگاه موقت عوامل غیر قابل پیش بینی در برنامه دخالت کرده و به انواع مختلف بر کیفیت آن اثر می گذارد. مهمترین عامل جهت آمادگی قبلی شناخت میزان آسیب پذیری در بحران، اولویت بندی و مشخص کردن راه حل هایی جهت پیش گیری و مهار خطرهایی که امکان بروز آن می رود، می باشد (اهری، ۱۳۶۹: ۲۳).

در شهرها مخصوصا کلانشهرها مسئله اسکان موقت اهمیت بیشتری پیدا می کند، زیرا در زمان اسکان موقت، وسعت مناطق با سطح خرابی گسترده، در مناطق شهری به مراتب بیشتر از مناطق روستایی می باشد. مکان یابی جهت اسکان موقت، قبل از وقوع سانحه و در مرحله برنامه ریزی می تواند کمک شایانی کند تا مدیران پس از وقوع سانحه برنامه عملیاتی مدون داشته باشند.